

עמלק - רקע ושייכות נוכרי במחייתו

גבריא אל כ"ץ

ראשי פרקים:

מבוא
הייחודיות ברשעת עמלק
על הקשר בין עמלק לעם הגרמני - הצעה
על זיהוי עמלק בימינו
שייכות מחיית עמלק בנוכרי
על הצד המוסרי במחיית עמלק
סיכום

מבוא

כשם שעם ישראל הוא העם הנבחר כך יש את העם ההפכי לו - עם עמלק, העם שמיוסד על הרשעה והשחתת המידות.

עמלק נוטריקון של עם-לק, לפי שהוא נמשך ללוק את דמם של קורבנות הרשעה והעושק שהוא יוצר. מוצאו של עמלק הוא מצאצאיו של עשיו, וראשית מידתו הרעה נמצאת בעובדה שהוא נצר לממזרות, שכן אביו אליפז הוא בנה של תמנע שמוזכרת פעם אצל בני שעיר ופעם כאחות לוטן שהוא אינו מבני שעיר, ועל כן נמצא ששעיר בא על אם לוטן והוליד את תמנע ממזרת, ומלבד זאת בנה אליפז בא עליה משהגדיל. כך נולד עמלק שהוא ממזר בן ממזרת. גידולו של עמלק היה בידי עשיו - שהחדיר בו את השנאה לישראל, וזרעו ונשמתו של עמלק שהייתה ממילא פגומה בשל היותה מסובבת בממזרות מכל הכיוונים הייתה כלי הקיבול השלם לרשעת עשיו וטומאתו.¹

כשיצאו בני ישראל ממצרים עמלק ישב בהר הנגב (במדבר יג, כט) והיה הראשון להתקיפם, ובזה ביטל מהם את יראת האומות. מלחמתו הייתה בשיא הרשע והאכזריות שנאמר: "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו" (דברים כה, יח). לא מצינו אח ורע לכך, שעם מגיע מרחוק ליצור מלחמה, ולא לשם לקיחת שלל אלא לשם ההריגה והאכזריות בלבד. מה גם שעם ישראל זה עתה יצא ממצרים משעבוד נורא, הוא נע ונד בשימון קודר, ודווקא אליו התאנה עמלק הרשע באופן סדיסטי ונוראי. אי לכך נצטוונו למחות את זכר עמלק ולזכור את מעשיו ולא לשכחם לעולם. מכאן ואילך נלחמנו בעמלק, כאשר שיא המלחמה היה בתחילת המלוכה בימי שאול, כשעמלק החל להתבסס והפסיק לחלוטין להתנהל כנווד (שמואל א, טו). כאשר הייתה פשיטה עמלקית על צקלג (שמואל א, ל), בשעה שדוד ואנשיו נעדרו ממנה בלחימה זו נפגע עמלק קשות ונסוג לאדום. האזכור הבא של עמלק הוא בימי חזקיהו שהיכו אותו מכה ניצחת (דברי ימים א, ד, מב-מד).

הייחודיות של רשעות עמלק

מהי רשעת עמלק המבדילה אותו מכל שאר העמים להיות מתועב באופן ייחודי?

ראשית, הוא היה הראשון לצאת ולהילחם בעמ"י, כשיצאנו ממצרים ובכך ביטל יראת האומות מאיתנו והביא בכך צרות רבות על עם ישראל (ספר התודעה, רמו).

שנית עמלק שונא אותנו תמיד וללא סיבה, והוא מקיים ב'הידור רב' את המאמר "עשיו שונא ליעקב", שכן בניגוד לאומות האחרות שלפעמים שונאות ולפעמים אדישות, עמלק שונא תמיד מעומק ליבו (ספר התודעה, רמה).

שלישית, עמלק כפר בהשגחה האלוקית, לפי שנאמר: "קרך בדרך" מכאן שמאמין שהכל מקרה,² ואין שום השגחה ולכן כל מה שקורה בעולם הוא מקרה בעלמא כביכול.

רביעית, מתוך הנקודה השלישית עולה שעמלק לא מאמין במוסר או במצפון והגבלה כלשהי על האדם, לפי שכל מה שקורה אין לו לכאורה שייכות להשגחה ולכן אין טעם בדברים אלה לשיטתו.

חמישית, מתוך שעם ישראל נשא בעויו את האמונה במציאות הבורא והשגחתו, ובמוסר והמצוות הבאות ממנו, הרי שעמלק יוצא חוצץ למלחמה נגדנו לפי שאנחנו תקועים לו כ'שוכא בסודרא'.

עמלק היה גר בהר הנגב כפי שצוין לעיל, ומתיאורים שונים בנביא עולה שהיה עם נווד לפי שהיה בעל מקנה רב, ועל כן לא היה מן היישוב ושרידיו מצומצמים. אלא שראיתי במו עיניי בהר הנגב ליד הר הנקרא 'כיפת פארן',³ מזבחות עבודה זרה ועליהם צורת רגל אדם, שלפי דברי המומחים מסמלת את דריסת האדם על הסובב אותו. עמלק שמאמין ב "כוחי ועוצם ידי", ומציאות המזבחות הנ"ל המתוארכים לתקופה שלו באזור בו היה חי, יוצרת חזקה מסוימת שהם שלו, ועשויה ללמד משהו על עוצמת הכפירה והשחתת המידות של עמלק, וגודל הרשעה והפגם שהוא הביא בעולם.

על הקשר בין עמלק לעם הגרמני

אחד ממעשי הרשעה הגדולים ביותר בהיסטוריה האנושית (ואולי הגדול מכולם) הוא רצח ששת מיליוני היהודים הי"ד בשואה האיומה. אין חולק על רשעתם של הנאצים ועזריהם ימ"ש, להלן אדון בשאלה האם ניתן לבסס קשר בין זהות העם הגרמני לבין העם העמלקי, ועל ההשלכות האפשריות לקביעה כזו.

כתוב בגמרא במסכת מגילה (ו, א), כיצד עשויה מלכות בשם "גרממיא של אדום" להחריב את העולם, ויש מי שכתב שמדובר בשיבוש ולמעשה מדובר ב"גרמניא של אדום". אמנם צריך לנקוט במידת זהירות בדברים שבהאי גוונא, אולם מחכמה שבדיעבד עולה שלפי המסורת הנקוטה בידינו, גרמניא קרויה אדום, במיוחד בלשון הראשונים (שם, רש"י; תוס'; רס"ג וכו'). בנוסף, ידוע שעשיו שונא ליעקב ועל השואה הנוראה אין עוררין, מה שלדעתי עשוי בהחלט להצביע בבירור, שיש בגרמנים איזו לחלוחית של עמלק. ולו רק ברוחם והלך מחשבתם.

סימן נוסף המחזק סברה זאת, עמלק נהג לעשות את עצמו כבעל מעשים מתוקנים כדי להסוות את רשעותו משאר העולם. זאת על מנת שתהיה לו הלגיטימציה להילחם בישראל (ספר התודעה, שם). גם הגרמנים הציגו את עצמם כמובילי התרבות והעידון, כאשר בפועל ניהלו מלחמת חורמה במשך שנים עשרה שנה, תוך מסע רצח ביהודים, שנועד בין השאר לשחרר את העולם ממה שהם כינו "כבלי המצפון היהודי".⁴

באופן כללי ניתן לקבוע שהגרמנים הם עם שהאלימות מושרשת בו. אמנם אין הדבר ניכר בשמונים שנה האחרונות עקב החינוך מחדש שבעלות הברית העבירו אותם. אולם, הילדים הגרמנים קיבלו חינוך

2 רלב"ג, רש"י על ספר דברים כה, יח, נצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר, פרשת כי תצא.

3 באזור המזרחי לכביש 40 בדרום הארץ, בין מצפה רמון לאילת.

4 כך אמר היטלר בעצמו, בספרו מיין קאמפף משנת 1923.

שהכווין אותם בראש ובראשונה לחיי צבא ואלמות, וסיפוריהם העממיים משופעים בתיאורים מדממים של אכזריות וחוסר מוסריות כגון הנזל וגרטל, מקס ומוריץ וכו'.⁵

כל זה מטיל על האומה הגרמנית כתם גדול של מורשת עמלק, עד כדי כך שהיה דיון הלכתי רציני מאד, בשנים שאחרי השואה, האם ניתן לגייר גרמנים.⁶

אולם, הוכרע שניתן לגייר גרמני שבא להתגייר, כאשר הוא עומד בדרישות. זאת מכמה סיבות:

א. ישנן דעות שאפילו עמלקי יכול להתגייר, וישנו התיאור המפורסם בסנהדרין: "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק" (סנהדרין צו ע"ב). זאת משום שעל ידי גיור גם כן ניתן לומר ש'נמחה' כביכול, מכיוון ש"גר שנתגייר כקטן שנולד דמי" (יבמות צו ע"ב). רואים שזו נפק"מ הלכה למעשה, שאין לו שום קשר למה שהיה קודם. אילולא גזירת חז"ל אף היו יכולים אח ואחות שנתגיירו להתחתן! אלא שגזרו שלא לעשות זאת, שלא יאמרו "באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה". (שו"ע יורה דעה, רסט, א).

ב. מחיית עמלק שנכתבה בתורה, נאמרה רק במי שהוא צאצא של עמלק בן אליפז. היות ובא סנחריב ובלבל את האומות, וזרע עמלק האחרון שידוע עליו בפירוש הם המן ועשרת בניו שנהרגו. מכאן עולה שאין עמלק שחייבים במחייתו מדאורייתא בוודאות (ספר החינוך, מצווה תרד).

ג. הגרמנים מורכבים מקבוצות רבות (תורינגים, פומרנים, בווארים, אוסטרים, סקסונים וכו'), וקשה לומר מי באמת מייצג את עמלק, אם בכלל.

מלבד זאת אין ככל הנראה חיוב למחות גרמנים, זאת מכיוון:

א. יש עלינו שעבוד מלכויות וחשש איבה, וידוע שמצוות מחיית עמלק נמסרה למלך.

ב. הם כבר מוחים את עצמם בשיעור ילודה שלילי...⁷

ג. אולי ניתן לומר עליהם, שבדיעבד הם שומרים שבע מצוות בני נח, היות והם מאמינים אמנם בנצרות פרוטסטנטית שהיא ספק ע"ז, אך לגבי בני נח שלא נצטוו על השיתוף יתכן שזה מספיק לכך (תוס' סנהדרין סג, ב).

ד. האומה הגרמנית מראה מאמצים לכפר על כך, ואם יש עליהם דין יידונו אותם בשמיים.⁸

ה. יש חזקה על רוב הגרמנים שהם מצאצאיו של יפת, ולכן שם עשיו וזרע עמלק לא נמצא עליהם.

ו. לפי הנאמר לעיל, גם אם על הקלגסים יש דין של מחיית עמלק, למי שאומר שרשעה כזו של ניסיון השמדת כל ישראל הוא כמו עמלק, עדיין על הצאצאים דין זה לא מוכח מילתא, שכן הם גויים בעלמא, שהוכחנו שחזקה עליהם, שמרובא באו, ואין דין מחייה לדורות אלא על עמלק בלבד.

ז. גם אם יש ספק שהם עמלק, עדיין לא ניתן לתת בכך היתר למחייתם מחשש של "בל תוסיפו".

5 הרב ראובן פיירמן, קורבנות התרבות, סיון תשע"ט (עמ' 8-10 1).

6 ראו, שו"ת שבט הלוי, חלק ה, בני-ברק תשמ"ג (סימן קמ"ט, ה, עמ' קסא).

7 ע"פ ויקיפדיה: <https://he.wikipedia.org/wiki/%D>, נכון ל-20 15 שיעור הפיריון בגרמניה הוא 1.44 ילדים לאישה, והריבוי הטבעי שלילי ואוכלוסיית גרמניה מתכווצת בקצב של כ-200,000 נפשות בשנה.

8 אמנם ישנם ניאו נאצים בגרמניה גם כיום, אולם הקו של הממשלה שם תקיף והיא מאלצת אותם לרדת למחתרת. ראו סדרת כתבות על קבוצות הניאו נאצים בתאגיד השידור 'כאן 11':

<https://www.kan.org.il/item/?itemid=51280>. חשוב לציין שהשלטון הגרמני אוסר באופן מוחלט על כל ביטוי ניאו נאצי או

אנטישמי, וגילויים כאלה הם עבירות פליליות. לכן, קבוצות מיעוט אלה נוהגות לעטות סמלים שונים, כגון הספרות 88, אשר

בגימטריה H.H, המבטא 'הייל היטלר'.

זיהוי עמלק בימינו:

בספר 'כפשוטו',⁹ הרב דוד ניסני טוען שלדעתו עמלקים הם הבדווים של ימינו. הוא מסתמך על העובדה ששמות מקומות בא"י וסיני זהו מחדש בתקופה שלנו על ידי השמות הערביים, ועל כך שהם נוודים שבעבר אף היו שודדים.

אלא שרוב המומחים אינם סוברים כן. גם הבדווים עצמם ברובם אינם סוברים כך, והם מצביעים על מוצאם בארצות הסובבות את ארץ ישראל, ולא בארץ ישראל עצמה.¹⁰ מלבד זאת, הצורך לזהות מחדש מקומות נבע מגלות בת אלפיים שנה שהחלה לאחר שעמלק הוכחד פחות או יותר מן העולם, וממילא הערבים מוזכרים בכתובים לא כעמלקים אלא כעם נפרד, כגון גשם הערבי בספר נחמיה שנמנה עם חבריו של סנבלט החורני.

בנוסף, לפי חוק 'התער של אוקם' שאין להרבות ישויות שלא לצורך,¹¹ הערבים ממילא מיוחסים להיות מצאצאיו של ישמעאל, וכך הם מתייחסים לעצמם. לכן אין צורך להרחיק לכת ולהגדיר אותם כעם שרוב הסיכויים שנעלם.

לגבי הטיעון הנוגע לאורח החיים של הבדואים, הרי שהיו נוודים רבים באזור ולא רק עמלק, כגון; המדיינים, חבר הקיני וכיו"ב. בנוגע לסוגיית השוד. אכן גם הבדואים וגם עמלק היו שודדים, אולם אצל הבדואים הייתה הגינות מסויימת רק לשדוד מבלי להרוג, ויש להם גם מסורת של הכנסת אורחים נדיבה. כל זה אין אצל עמלק, שמי הזדמן תחת ידו היה נהרג ונשדד. יתר על כן, העמלקים לא היו חסים גם על בני חסותם, כפי שניתן לראות במלחמת עמלק בצקלג (שמואל א, ל) זאת בניגוד למנהגי הבדואים.

אי לכך, כיום אין עמלקים עד כמה שידוע לנו מכיוון שסנחריב בבל את האומות, ומי שלא נתבלבל נמחה בסופו של דבר בדרך כזו או אחרת, כפי שמתואר במקורותינו. אמנם מחיית עמלק היא מצווה לדורות, אבל מתוקף היותה מצוות עשה שלילית שברגע שהיא נגמרה אי אפשר לעשותה מחדש בשום אופן, הרי שברגע שאין יותר שם עמלק בעולם הופקעה המצווה, וכל שם המצווה שהוא לדורות נועד להראות שהיא אינה תלויה אלא ברצונם של ישראל כלומר שכל עוד יש עמלק יש חיוב גם יצטרכו אלפיים שנה עד שיצליחו למחותו.

שייכות מחיית עמלק בנוכרי

עמ"י מצווה "תמחה את זכר עמלק מתחת לשמיים" (דברים כה, כ). כלומר, יש מצוות עשה למחות את זכר עמלק מהעולם ולא להשאיר ממנו כלום, ולדברי רש"י "אפילו לא בהמה בשוק שלא יאמרו בהמה פלונית זו של עמלק". אלא שנראה שעיקר המצווה הוא במחיית האנשים הנמנים על עם עמלק. על כל פנים, ישנה שאלה האם גם הגויים צריכים לסייע ולמחות את עמלק ורשעתו מן העולם.¹² התשובה לשאלה מורכבת ונתחיל בשלילה.

עכו"ם אינם אמורים להחיות את עמלק ולסייע לו, ואם עשו כן הם נוספים על האויבים שלנו שכן שאין אנו ועמלק יכולים לדור יחד באותו עולם. ניתן לראות ראייה לכך ממגילת אסתר, שהיהודים

9 הרב דוד ניסני, כפשוטו - ביאורים וחידושים לסוגיות התורה, מודיעין תשע"ד (עמ' 138-139).

10 ראו: בן דוד, יוסף, הבדווים בישראל - היבטים חברתיים וקרקעיים, מעון ירושלים, 2004 (עמ' 57).

11 התער של אוקם הוא מושג בעולם הפילוסופיה, שמיוחס לכומר אנגלי מתקופת ימי הביניים ונוסחו המקורי הוא "אל תרבה ישויות שלא לצורך". כלומר שההסבר הפשוט ביותר הוא ככל הנראה ההגיוני והנכון ביותר. ניתן לראות גם אצל הרמב"ם כיצד הוא משתמש בכלל זה כדי להעדיף תיאורית אסטרונומיה אחת על פני האחרת.

12 אציין ששאלה זו נשאלה לגר"ח קנייבסקי והוא אמר שיש להסתפק בזה (ראו בספר אהלי אברהם, לרב אברהם בן אליהו, (עמ' קצא).

הרגו לא רק את המן וצאצאיו, אלא גם שבעים וחמישה אלף גויים אחרים שהצטרפו אליהם, להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים.¹³

אי לכך הדיון נסוב על מעורבות פיזית במחיית עמלק, ובוה יש שני צדדים. צד אחד עוסק בשאלה האם מותר לגויים לעבור איסור "לא תרצח" בשביל למחות את עמלק, וצד שני עוסק בגוי העוסק במצווה שלא נצטווה עליה.

נתחיל בעיקר והוא החקירה האם האיסור לגוי להרוג חל על עמלק?

הגויים נצטוו על איסור רציחה כחלק משבע מצוות בני נח, והם מצווים להימנע מהריגת כל אדם. לפי זה לכאורה עמלק גם כן בכלל זה שאסור לגוי להורגו.

ניתן להתחיל לתרץ מסוגיית "אין מוכרין להן לא זיין ולא כלי זיין" במסכת ע"ז (טו, ב), עולה שמותר למכור כלי נשק לגויים שמגינים ועוזרים ליהודים: "והאידינא דקא מזבנינן, אמר רב אשי לפרסאי דמגנו עילוון" (טז, א). מכאן שגויים יכולים לסייע לישראל במלחמה ואין בכך מניעה של "לא תרצח" ו"לפני עיוור". מכיוון שראינו בגמרא שיהודים מכרו לפרסיים נשק כי הם הגנו עליהם.

נראה אולי שיש לעמלק דין של גברא קטילא בעניין זה, לפי שיצא עליו שם כליה ומי שאחראי על הוצאת העם למלחמה בו הוא המלך, והדין במקרה כזה שהמלך מכריז על אדם שהוא חייב מיתה הוא שאדם זה נחשב כמת למפרע.¹⁴

על כן, עמלק שנמצא בתחום מלכותו של מלך ישראל הודאי, יש עליו דין גברא קטילא שכן המלך מצווה להורגו. אי לכך, לכאורה גוי שיהרגנו הורג אדם הרוג! ולכל הדעות אין כאן שפיכות דמים ואינו דומה לטריפה, שכן טריפה אשתו אסורה וזה אשתו מותרת לפי שמת למפרע. בנוסף, לגויים מותר להרוג מי שנידון למוות שכן ראינו שהם מצווים להעמיד בתי דין לקיום שבע מצוות בני נח.

אלא שנתרת השאלה בתוקפה, מה הדין בעכו"ם או גר תושב שבאו מעצמם להרוג עמלק שלא בשטח עמ"י, שאז לכאורה לא נעשה הדבר בהיתר והם עוברים על אחת משבע מצוות בני נח.

אמנם גדולה רשעות עמלק, שראוי לטורדו מן העולם, אלא שלא ברור האם גוי יכול לעבור על איסור מבלי שנפריש אותו ממנו. לעניין זה מצטרפת הבעיה, שאם נפריש את העכו"ם ממחיית עמלק אזי בעצמנו נעבור על עשה של מחיית עמלק בכך שאנחנו נותנים לו חיי שעה בעולם ואפשרות למלט את נפשו. כמו כן, נראה שלעניין הדיון, מחיית עמלק היא מצווה בחפצא ולא בגברא, מכיוון שאין צורך להמציא עמלק מחדש כדי שהאדם יקיים מצוות מחיית עמלק.

אם כן, עדיין קשה מצד עניין עבירת שפיכות דמים של הנכרי, אבל נראה שיש עוד כמה סברות מדוע על זה יש לומר: "שב ואל תעשה עדיף":

א. "הלעיטהו לרשע וימות", מי שעשה את השמירה הדרושה על יכולי ערלה וטבל ובכל זאת בא גנב ולקח, הרי זו אחריותו של הגנב שימות במיתה בידי שמיים. לפי שידע שאלו אסורים באכילה ובכל זאת לקח ובא על האיסור, ואין בו משום לפני עיוור וכו'. לכן כגון אנחנו, ש'שמרנו שמירה ראויה' על עמלק (בכך שלא שמרנו) איננו צריכים לדאוג מהבחינה הזו, שכן הגוי בעצמו החליט להורגו. עם זאת, נראה שאולי יש לדאוג לפרסם את איסור לא תרצח לכל העמים, שלא יהיו 'שוגגים'.

ב. ידוע הכלל "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך?!?" (שבת ד, א). היות ובהפרשת הגוי אנו גורמים בעצמנו להחייאת עמלק וביטול מצוות עשה של מחייתו, הרי שכנראה אין צורך להפריש את

13 אם כי יש שסברו שמדובר ב-75 אלף גויים עמלקים (כך מופיע בתרגום מגילות: "וקטלו בסנאיהון שבעין וחמשה אלפין מדבית עמלק...").

14 באנציקלופדיה התלמודית כרך מד, בערך 'מורד במלכות', נכתב שאכן נראה שמי שהמלך דן אותו למיתה, ובטח כשאינו יכול לחזור בו כגון עמלק הרי שיש עליו דין מת למפרע.

הגויים מלהרוג את עמלק, ואולי ניתן גם להעלים עין מכך על ידי אי מתן עדות בבית דין וכו', מכיוון שיש שיטה שאומרת שגוי חייב מיתה רק אם נידון בבית דין.

לבסוף, נראה שהראיה הגדולה ביותר לעניין זה היא במגילת אסתר, שהמן ועשרת בניו נתלו בידי הפרסיים. למרות שכנראה נזקפה לחובתם הריגה זו, מכל מקום לא מצינו שמיחו בידם כלל, ולא דרשו במפגיע שתלייניהם יהיו יהודים, (לפי שנראה שהיה בידי אסתר אפשרות לדרוש זאת, ויכולה היתה לומר שראוי שהנרדף יהרוג את הרודף).

לעניין עשיית מצוות עשה בידי גוי שלא נצטווה עליה, יש מחלוקת על פירוש דברי הרמב"ם לגבי שכר גוי העושה מצווה. מצד אחד ישנה דעת הרדב"ז, שאומר שכל עוד מגלה דעתו שאינו עושה כדרך חיוב אלא כמי שאינו מצווה ועושה אזי מותר, ואף יש לו שכר ככל העושים ואינם מצווים. מצד שני, יש שחולקים עליו,¹⁵ ואומרים שהיות והגוי נמצא - בכך מקיים דת חדשה וכופר בתורת ישראל שנתנה לו שבע מצוות, אזי אין לו שכר על זה.

יש עוד חילוקים רבים באם מדובר בעכו"ם או בבן נח, באם מדובר במקיים רוב המצוות או מקצתן, בעושה מנהג קבוע או אקראי, במי שדעתו לקבל שכר או שעושה לשם שמיים, האם מדובר במצווה שכלית או שמעית וכן על זה הדרך. על כל פנים, נראה שמחייבת עמלק נעשית באקראי, שכן היא מצווה שאין הזמן גרמא, ואם מגלה דעתו שעושה זאת לשם שכר של אינו מצווה ועושה הרי זה יש לו שכר כפי כוונתו.

מכל מקום אין מוחים ביד גוי שהורג בעמלק, ויתר על כן במקרה דידן שהפרשתו תביא לידי ביטול מצוות עשה שלנו. הרי שאין צריך למחות בו כלל, ואי תימא שפה מדובר שהוא מפקיע מצווה מיד ישראל, הרי שה"שב ואל תעשה" חשיב כאן כחלק מהמצווה, כיוון שסוף סוף עמלק נמחה, וזה שאנו שומרים מהצד ולא מונעים מהגוי למחותו, זה בגלל שמחייבת עמלק היא מצווה בחפצא. מה גם שראינו בעבר כמה חשוב למחות את עמלק עד הסוף, כדי שלא תהא חזרה על סיפור שמואל ואגג.

על הצד המוסרי במחייבת עמלק

אוסף מעט על הזווית המוסרית במחייבת עמלק ודיני שבע מצוות בני נח.

לרבים וטובים הדינים הנחרצים והקשים בעניינים הללו, מהווים קושי גדול והם אינם מבינים כיצד אנחנו אמורים לעשות דברים כאלו, שנראים לכאורה כה אכזריים. התשובה לכך מורכבת, ולענ"ד אי אפשר לענות עליה בשכל בלבד, וזהו ההבדל בין המאמין לספקן.

ניתן להציע, כתחילה לתשובה, שעמלק אינו חושב באותו אופן כלפינו. הוא היה שמח לנסות להשמיד אותנו ברגע שרק יוכל שכן השנאה מפעפעת בליבו תמיד, ללא סיבה, וזה חלק מהגדרתו העצמית.¹⁶ בניגוד אליו אנחנו נותנים לעמלק פתח יציאה שאינו מוות, שכן אנו מאפשרים לו להיות גר תושב או גר צדק, שכן גר שמתגייר הוא אדם חדש, והעובדה שהיה עמלקי פעם אינה חשובה לעניין זה. זאת משום שמהות מעשה המחייבה היא של רשעות עמלק ולא של גוף העמלקי הביולוגי. כאשר הוא אינו מוכן לנטוש את דרכיו, והוא דבק ברשעתו אזי מחייבת חייבת להיות גם בגשמיות וגם ברוחניות.

לגבי השאלה האם צריך להשתדל להוביל את העמלקי להתגייר ולשנות דרכיו, נראה שהוא העמלקי צריך להשתדל לשנות את דרכיו בעצמו, ולא שאנחנו נשדל אותו בכוחנו. שהרי בעולם הרווחה ידוע הכלל שאין מתחילים בשיקום עד שהמטופל מעוניין בשיקום מצד עצמו.

15 ראו למשל: ספר דעת יהונתן (לר"י אייבשיץ), ע"ז כד, א.

16 ראו בעניין, מאמרו של הרב יונתן זקס, "פני הרוע", פרשת בשלח, שיג ושיח - בראשית שמות, הוצאת קורן, 17 20 (עמ' 190-186).

כך גם עולה מדברי הראי"ה ממידות הראיה – ערך אהבה, שאומר שהעמלקי 'זוכה' מזה שאנו הורגים אותו, שנשמתו מזדככת. אם כן, נראה שלפי הרב קוק לפחות אין עניין לשנות דרכיו, אלא אולי אם משנה דרכיו מעצמו.

סיכום

ראינו שמבחינות רבות לעמלק יש ייחודיות ברשעתו ושנאתו התהומית והשורשית לעם ישראל. על כן, יש לו דין מיוחד שעליו להימחות וזו מצווה לדורות. למעשה, כיום לא ניתן לזהות את עמלק כיוון שסנחריב בלבד את האומות ולכן אין אפשרות לקיים את הצד המעשי של מצווה זו בפועל. לגבי השאלה האם נכרי יכול למחות את עמלק והאם יש לו מצווה בזה. למעשה נראה שאין מניעה לנכרי מצווה להרוג בעמלק ואם עושה זאת מחלוקת האם מקבל שכר על כך, אך גם נראה שלא ייענש על זה. מכל מקום אין מוחים בידו אם בוחר לעשות זאת.

לגבי דיני שבע מצוות בני נח והשאלה האם ניתן להרוג מי שעובר עליהם. ראינו כבר שניתן להרוג עליהן רק כשיש בתי דין סמוכים, ומצינו כבר שהסנהדרין גלתה משרכו העבריינים. אי לכך עולה שדור שאינו ראוי למשפטים כאלה אין שופטים אותו, ודינו מסור לשמיים בעוה"ר.

בנוסף, נאמר שאין מעמידים אדם בניסיון אלא אם כן יכול לעמוד בו לכן עד שלא נהיה ראויים לדון ולאכוף את שבע מצוות בני נח לפי הדינים המפורטים בהלכה, לא נוכל לעשות כן. עד אז עניין שבע מצוות בני נח יתבטא בהשפעה חיובית לקיימן תחילה, שזו הדרך להגיע למדרגה של אכיפתן גם בבית דין לפי כל הדקדוקים. כמו כן כיום לא ניתן לאכוף את שבע מצוות בני נח בשל חשש איבה ופיקוח נפש ממשי, לכן גם אין להצטער על המצב ולהיכנס לספיקות וחיבוטים, אלא יש לנסות ולהביא גאולה לעולם ולזכור "שיתמו חטאים" ולא חוטאים.